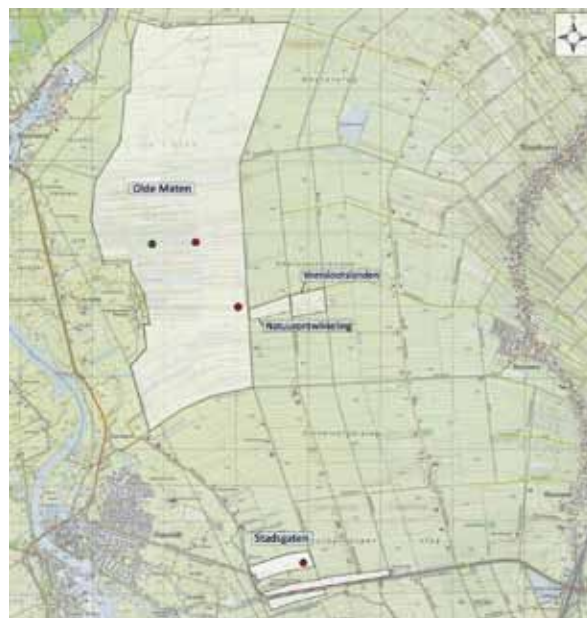

Een nieuwe waardplant voor de aardbeivlinder

Tekst:
Michiel Poolman
Student bos- en
natuurbeheer

De aardbeivlinder is een van Nederlands meest bedreigde dagvlinders die verspreid in het land nog op enkele bekende plekken voorkomt, zoals lokaal in de duinen, het Bargerveen en op de Veluwe. Minder bekend is een inmiddels belangrijke populatie in het blauwgraslandreservaat de Veerslootslanden aan de rand van het uitgestrekte laagveengebied van Noordwest-Overijssel. In en rond dit terrein is een aantal interessante waarnemingen gedaan.

In het verleden kwam de aardbeivlinder waarschijnlijk verspreid over het gehele laagveengebied van Noordwest-Overijssel voor en na de vele ontginningen zijn er nog lange tijd restpopulaties aanwezig geweest in de Wieden en Weerribben en aangrenzende gebieden, zoals de Olde Maten en het Staphorsterveld. Op dit moment is zijn status in dit laagveengebied een stuk onzekerder. Zo is hij vanwege veranderd beheer en terreinomstandigheden verdwenen uit de Weerribben (pers. med. J. Bredenbeek, Staatsbosbeheer) en is hij in lage dichtheden nog verspreid aanwezig in de zuidoostelijke delen van de Wieden (pers. med. R Martens, Natuurmonumenten). De populatie in de Veerslootslanden laat de afgelopen jaren een duidelijk ander beeld zien dan eerdergenoemde populaties in Noordwest-Overijssel.

Het onderzoeksgebied. De rode stippen zijn waarnemingen van imago's en de groene de vastgestelde voortplanting in de vorm van rupsen op tormentil.

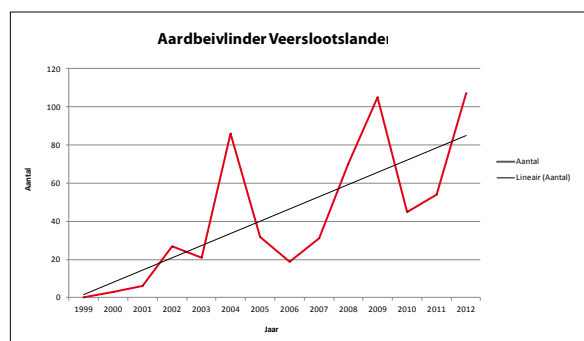
Vlinderroute

Vanaf 1999 wordt er een vlinderroute gelopen in het reservaat om alle soorten dagvlinders in dit terrein te monitoren, waaronder dus de aardbeivlinder. Ook enkele andere inmiddels zeldzaam geworden soorten, zoals de zilveren maan en de argusvlinder, komen in de Veerslootslanden voor. De laatstgenoemde soort is in Oost-Nederland ook al te beschouwen als een bijzonderheid (Veling, 2009). Sinds het begin van de tellingen in de Veerslootslanden neemt de aardbeivlinder in aan-

Summary

The Grizzled Skipper (*Pyrgus malvae*) is a rare species of butterfly in the Netherlands with only few healthy populations left. One of these healthy populations is situated in the Northwestern part of the province Overijssel, in the nature reserve 'de Veerslootslanden'. This reserve contains a flourishing population of the species and therefore became an interesting study object. The habitat of the butterfly in this reserve consists of vegetation of scattered bushes and grassy vegetation with high botanical value known as 'Fen meadows', belonging to the association of *Cirsio dissecti-Molinietum*.

In the summer of 2012, an interesting discovery was made here. Not only the common known foodplant Tormentil (*Potentilla erecta*), but also another species of the Rosaceae family, namely the Great Burnet (*Sanguisorba officinalis*) seems to be an important foodplant. Up until now, this species has never been mentioned as known foodplant in literature. Due to the flourishing of this population, other nature reserves in the region have also been recolonised by the Grizzled Skipper. The intended enlargement of these species-rich fen meadows seems to be a sustainable situation for the development of the Grizzled Skipper in this part of the Netherlands.

Figuur 1: Trend aardbeivlinder op algemene vlinderroute in de Veerslootslanden vanaf het begin van het meetnet tot afgelopen kalenderjaar. Hoewel er in 1999 geen exemplaren geteld zijn op de route kwam hij er voor die tijd wel voor in lage dichtheden.

Panorama van het leefgebied van de aardbeivlinder in het karakteristieke slagenlandschap van de Olde Maten.

tal toe (figuur 1). In 2009 is de soort voor het eerst vastgesteld in het naastgelegen natuurontwikkelingsterrein (zie overzichtskaart). Hier heeft in 1997 maaiveldverlaging plaatsgevonden door het verwijderen van de voedselrijke bovengrond met als doel blauwgrasland te realiseren. In overleg met De Vlinderstichting is hier in 2010 een soortgerichte vlinderroute uitgezet, gericht op de aardbeivlinder. Opvallend is dat de zilveren maan dit terrein (op een enkele losse waarneming na) nog niet gekoloniseerd heeft, terwijl hij wel veelvuldig voorkomt in het blauwgraslandreservaat.

Uitbreiding of herontdekking?

In het eerdergenoemde natuurontwikkelingsgebied lijkt de aardbeivlinder zich ook goed thuis te voelen. Hier komt de soort inmiddels in het gehele terrein voor, in vergelijkbare dichtheden als in het naastgelegen blauwgraslandreservaat de Veerslootslanden. De dichtheid van de veronderstelde waardplant tormentil (*Potentilla erecta*) is in het natuurontwikkelingsterrein vrij hoog. Aangezien de soort uit het verleden ook bekend is uit het aangrenzende laagveenontginningsgebied de Olde Maten (pers. med. J. Bredenbeek) heb ik hier de afgelopen twee jaar veelvuldig gezocht naar het voorkomen van de soort. Dit voorjaar is hij voor het eerst na lang zoeken (her)ontdekt in het karakteristieke slagenlandschap. Het betrof slechts één afgevlogen exemplaar op het eind van de vliegtijd. Toch is op deze locatie na enig zoeken voortplanting vastgesteld in augustus 2012: er werden enkele etende rupsen gezien op tormentil. De locatie van de waarneming kenmerkt zich als op blauwgrasland lijkende vegetatie op de overgang van een extensief hooiland naar een verland petgat. De soorten die hier karakteristiek en toonbepalend zijn, zijn: blauwe zegge, knotszegge, pijpenstrootje, grote pimpernel, moerasviooltje, veenreukgras, echte koekoeksbloem en veldzuring. Of de aardbeivlinder hier altijd nog voorkwam en nooit verdwenen is, is onbekend. Het is wél aannemelijk omdat er geen grote veranderingen hebben plaatsgevonden in het beheer op deze vindplaats en het gebied slecht onderzocht is.

Een ander gebied waar de soort opnieuw gevonden is, is het zuidelijker gelegen petgatengebied de Stadsgaten. Hier heb ik hem in het voorjaar van 2011 waargenomen na jaren van vermoedelijke afwezigheid. In het gebied is een algemene vlinderroute aanwezig en juist op de plek waar deze route loopt, is de aardbeivlinder in 2011 waargenomen. Daarom bestaat het vermoeden dat de soort dit gebied wel heeft gekoloniseerd vanaf de bestaande populatie in de Veerslootslanden, hemelsbreed 3,5 kilometer hiervan verwijderd.

Dat de aardbeivlinder wel degelijk nieuw leefgebied kan koloniseren, is ook vastgesteld in het eerder genoemde natuurontwikkelingsterrein: het gehele terrein is hier gekoloniseerd door de soort. Maar hij is in het voorjaar van 2012 ook buiten dit natuurontwikkelingsterrein, in de Olde Maten waargenomen. Het betrof drie exemplaren die minstens 130 meter afgelegd moeten hebben door ongeschikt leefgebied en tevens een breed kanaal en aanliggende weg hebben moeten

Aardbeivlinderrups op grote pimpernel. Er zijn zowel vraatsporen aanwezig (onderste inzetfoto) op deze plant als spinselnesten (bovenste inzetfoto).

In deze grauwe wilg bevond zich een spinselnest van de aardbeivlinder (zie inzet).

Michiel Poolman

is zowel in binnen- als buitenland nog nooit vermeld in de literatuur als waardplant van de aardbeivlinder. Wel worden andere soorten uit de rozenfamilie genoemd (Bink, 1992). Eind jaren negentig is ook vastgesteld dat de aardbeivlinder in de duinen dauwbraam als waardplant gebruikt (Mourik *et al.* 2006).

Positieve ontwikkeling

Een vraag die nog rest, is of het gebruik van de grote pimpernel als waardplant voor de aardbeivlinder een recente ontwikkeling is of dat misschien een deel van de populatie al geruimere tijd hierop gespecialiseerd is. Of kan de soort wellicht gemakkelijk switchen tussen waardplanten? Een andere vraag is of de populatie in de Veerslootslanden de enige populatie in Nederland is die de grote pimpernel als waardplant heeft of dat er wellicht nog andere zijn. Een interessant studieobject hiervoor is wellicht een deel van de Wieden waar de aardbeivlinder dicht bij een grote groeiplaats van de grote pimpernel voorkomt.

Op dit moment lijkt het er dus op dat de populatie in de Veerslootslanden in een positieve ontwikkeling zit, ook gezien de beoogde natuurontwikkeling rond het bestaande reservaat De Veerslootslanden. Hiermee kan het leefgebied van de soort met enkele tientallen hectares vergroot worden.

Dankwoord

Dit artikel had niet tot stand kunnen komen zonder de wijze raad en historische kennis van de plaatselijke inventarisatieboswachter Jeroen Bredenbeek. Ook Rosalie Martens van Natuurmonumenten wordt bedankt voor het vrijgeven van gegevens uit de aangrenzende Wieden. Dank ook aan Chris van Swaay voor de redactie van dit artikel en zijn bruikbare tips voor een scherpere tekst.

Literatuur

- Bink, F. 1992. Ecologische atlas van de Dagvlinders van Noordwest Europa. Schuit & Co., Haarlem.
- Bos, F., Bosveld M. & Groenendijk, D. 2006. De dagvlinders van Nederland - Nederlandse Fauna dl.7. KNNV Uitgeverij, Zeist.
- Mourik, J. & Kahn, P. 1996. Waar leeft de Aardbeivlinder in de duinen? Vlinder 11(2), 7-10.
- Veling, K. 2009. Argusvlinder verdwijnt uit Oost-Nederland. www.vlinderstichting.nl.
- Weeda, E., Westra R., Westra T. & Westra, C. 1994. Nederlandse Oecologische Flora deel 5. IVN, Haarlem.

passeren (zie overzichtskaart). Aannemelijk is wel dat dit bijvoorbeeld heeft plaatsgevonden tijdens gunstige weersomstandigheden waarbij ze wellicht stapsgewijs via nectarplanten de plek bereikt hebben.

Ontdekking van een nieuwe waardplant

De rupsen zijn na enig oefenen vrij gemakkelijk te vinden in de volgroeide fase, doordat ze dan de bladeren van de waardplant samenspinnen en zich hier overdag schuilhouden (Bos *et al.*, 2006). Sinds het najaar van 2011 zijn deze rupsennesten ook gevonden in de Veerslootslanden en aangrenzende natuurontwikkeling. Dat de soort niet alleen de bladeren van de waardplant samenspint om een spinselnest te vormen is gebleken in het natuurontwikkelingsterrein, waar zich een rups bevond in samengesponnen blad van een grauwe wilg (zie foto).

In augustus 2012 werd de rups ook aangetroffen in spinselnesten op de grote pimpernel (*Sanguisorba officinalis*). Dit deed bij mij de alarmbellen rinkelen. Het reservaat is namelijk een van de weinige blauwgraslanden in Nederland waar de grote pimpernel een zo bepalende soort is. Als imago foerageert de aardbeivlinder regelmatig op de grote pimpernel en ik vermoedde al enige tijd, dat hij deze plant ook gebruikt als waardplant. Ook omdat grote pimpernel net als tormentil tot de rozenfamilie (Rosaceae) behoort (Weeda *et al.*, 1994). Het onomstotelijke bewijs werd niet veel later geleverd in de vorm van vraatsporen (zie foto blz. 5) bij een volgend spinselnest en korte tijd daarna ook op andere grote pimpernelen. In totaal zijn er op de avond van de ontdekking maar liefst dertien rupsen van de aardbeivlinder gevonden in spinselnesten, waarvan vier op grote pimpernel en het overige deel op de bekende waardplant tormentil. Dit geeft dus aan dat het voorkomen op grote pimpernel geen toevalstreffer is. Deze plant

Henk Bosma